Staņislava Broka Daugavpils Mūzikas vidusskolas

Kora diriģēšanas pedagoģes

Marutas Veļičko apkopojums par

diriģēšanas tehnikas jautājumiem

II kursā.

Diriģēšanas tehnikas minimums

II kursā un tā apguves metodika

2025. / 2026.m.g.

Diriģēšanas apguve ir pakāpenisks un sistemātisks process, kurā būtiska nozīme ir tehnisko iemaņu, muzikālās domāšanas un iekšējās dzirdes attīstīšanai. II kursā tiek nostiprinātas I kursā iegūtās pamatiemaņas un apgūti jauni diriģēšanas tehnikas elementi, kas nepieciešami turpmākajam darbam ar kori.

Šajā metodiskajā darbā apkopoti svarīgākie tehnikas minimuma jautājumi II kursam:

dalītais sākums, staccato štrihs, fermātu veidi un to pielietojums, sešdaļīgs taktsmērs, dinamika, akcenti, sinkopes, pauzu izpildījums, roku funkcijas un iekšējās dzirdes attīstīšana. Materiālā ietverti gan teorētiski skaidrojumi, gan praktiski paņēmieni un vingrinājumi darbam ar kora skaņdarbiem.

Metodiskais darbs balstīts uz L. Andrejevas atziņām darbā "Diriģēšanas pasniegšanas metodika" un paredzēts kā palīgmateriāls diriģēšanas specialitātes audzēkņiem un pedagogiem.

Metodiskā darba mērķis

- Pilnveidot II kursa audzēkņu diriģēšanas tehniku, attīstīt muzikālo domāšanu, koordināciju un iekšējo dzirdi, apgūstot tehnikas minimumā paredzētos diriģēšanas elementus un to praktisko pielietojumu kora skaņdarbos.

Metodiskā materiāla uzdevumi

- Nostiprināt I kursā apgūtās diriģēšanas pamatiemaņas.
- Izkopt staccato štrihu un pilnveidot locītavas tehniku.
- Iepazīt dažādus fermātu veidus un to praktisko pielietojumu.
- Apgūt sešdaļīga taktsmēra diriģēšanas shēmu.
- Attīstīt prasmi diriģēt dinamiskās pārejas un akcentus.
- Attīstīt labās un kreisās rokas neatkarību un funkcionalitāti.
- Veicināt iekšējās un harmoniskās dzirdes attīstību.
- Praktiski pielietot apgūtās iemaņas darbā ar kora repertuāru.

Metodiskais darbs kalpo kā mācību un praktiskās darbības palīgmateriāls, kas palīdz sistematizēt II kursā apgūstamās diriģēšanas prasmes, attīstīt profesionālās iemaņas un sagatavot audzēkņus turpmākajām diriģēšanas studijām un darbam ar kori.

Jautājumi II kursa tehnikas minimumā:

1. Sākums pēc galvenās metriskās daļas (dalītais sākums).
2. Šrihs – staccoto.
3. Fermātas – to nozīme, pielietošanas paņēmieni (nenoņemamā fermāta, fermāta uz pauzes).
4. Fermāta uz taktssvītras, kombinētā noņemšana.
5. Sešdaļīgs taktsmērs.
6. Dinamika (sulato, piano, subito forte, fazzando).
7. Akcenti, sinkopes.
8. Par paužu izpildīšanu.
9. Kreisās un labās rokas funkcijas.
10. Iekšējas dzirdes attīstība (praktiski demonstrēt ar četrbalsīgu tautasdziesmu apdari).

Pie visiem jautājumiem sevis, vai ar pedagoga palīdzību, izvēlēti paņēmieni no kora skaņdarbiem un praktiska to demonstrēšana.

L. Andrejeva "Diriģēšanas pasniegšanas metodika".

Nostiprinās un pilnveidojas I kursā iegūtās iemaņas – shēmas sākuma un noņemšanas mājieni, legato, non legato, dinamika – p, f < > utt. Jaunais II kursā – sākums pēc galvenās metriskās daļas (**dalītais sākums**).

Mūzikā bieži frāzes sākas ne uz pilnas taktsdaļas, bet uz daļas. Balsis var iestāties pēc jebkuras taktsdaļas un šāda iestāšanās saucas – **dalītais sākums**. Galvenais princips – jāakcentē tā daļa, pēc kuras notiek sakums.

Atsitiens no punkta būs elpa vai sagatavojums pirmajam mājienam. To izdara ar īsu, asu kustību. Tas sakrīt ar jēdzienu – aizturēta uztakts.

Aizturētā uztakts visbiežāk pielietojama tajā gadījumā, kad ir kāds specifisks uzdevums. Piemēram, pāriešana no lēna tempa ātrā, dažāda dinamika, akcenti, sinkopes, u.c.

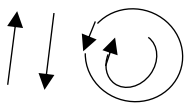
Tehniski atšķiras no parastās uztakts. Roka no punkta atlēciena augšā nedaudz aizturas. Tas vajadzīgs, lai pārslēgtos uz jauno takts daļu. Aiztura nedrīkst būt tukša, bet tai tieši jāsaasina uzmanība.

Staccato.

II kursā jāmācās staccato štrihs – atrauti, neiesaistot, pretēji legato. Visu laiku salīdzināt: ja legato štrihā galvenais – taktsdaļu saistoša vešana, punkti tikko samanāmi, tad pie staccato pretēji –tos dot asi un īsi.

Pie legato, jebkāda apjoma, darbojas visa roka un galvenais vajadzības punkts ir locītava. Tad pie staccato nav pleca pulsācijas, to izdara tikai ar locītavu, rokai darbojoties līdz elkonim (ar apakšdelmu). Tehniski izpildītās – delna noapaļota, kustība ar asu piesitienu, ceļš punktā saīsinās.

Vingrinājumi:

1) locītavu jābūt sajūtai, ka līdz iedarbojas visa roka, var roku turēt uz plaknes.

2) asi atsitieni no punkta, vispirms, pa plakni , pēc tam pa iedomātu plakni (karsts gludeklis).

Visbiežākās kļūdas – liekas kustības, ja locītavu nomaina pirkstiem, līdz darbojas apakšdelms. Pleciem jābūt brīviem, ķermenim "nesavilktam".

Fermātas, to nozīme, pielietošanas paņēmieni.

Fermātu veidi – noņemamā, nenoņemamā fermāta, fermāta uz pauzes, uz taktssvītras utt.

Nenoņemama fermāta – neprasa noņemšanu, nepārtrauc skanējumu, nepieļauj cenzūras elpošanā, padara skaņu vai akordu nozīmīgāku, izteiksmīgāku. Nenoņemamā uz smagās taktsdaļas , fermātu aiztur uz atlēciena (nevis punkta) un pārtraukuma iet uz nākošo daļu. Sagatavojuma kustībai jābūt pa to daļu, uz kuras stāv fermāta, tai jābūt līdzenai it kā sasaistot, lai neizskatītos kā elpas mājiens. Tāpēc uz otro, trešo un citām taktsdaļām.

Fermāta uz pauzes – pagarina klusuma momentu. Izpildās vienkārši, pārtraucot kustību, apstādinot rokas, pēc kuras seko uztakts uz nākošo daļu.

Fermātai uz pauzes ir liels izteiksmes spēks – padziļina teksta saturu utt. Tā ir jādzird, jājūt. Fermāta uz pauzes, ka aizņem visu takti, daļu, vai daļu no taktsdaļas.

Fermāta uz taktsdaļas – skanējuma, kustības pārtraukšana.

Parasti izpilda nelielas pauzes lomu, skaidrāk palīdz pretnostatīt dažādas epizodes, tonalitātes, tempus. Piedod skanējumam lielāku izteiksmīgumu.

Tehniski izpildās – skaidri jāparāda pēdējā daļa pirms noņemšanas punkta atlēcienā izturēt un dot sagatavojumu nākošajam mājienam.

II kursā jāiepazīstas ar noņemamam fermātām, tikai dažādām pēc rakstura. Noslēguma uz f, ar lielu piesātinātību. Tādos gadījumos pēc fermātas izturēšanas rokas velk uz augšu ar vēl lielāku enerģiju un ar stingru, noteiktu žestu noņemamas parasti no sevis uz sāniem, vai no augšas uz leju (skaņa beidzas punktā, un sākas atlēciens).

Skaņdarbos, kas beidzas ar piano. Skanējums uz pakāpeniski izdziest. Šis – tās noņem ar vieglu kustību, parasti uz sevi, vai uz iekšu.

Par kombinēto noņemšanu saucas tāda, kur diriģents noņemot fermātu ar to pašu kustību, dod elpu uz nākošo mājienu. noņemšanas punkts ir jau aiztakts nākošajam mājienam. Rokas, atgriežoties no mājiena punkta, iet nedaudz uz augšu, aizturas un pēc tam ar pilnu kustību izpildās nākošais mājiens.

6 – daļīgs taktsmērs.

Sarežģīts, un mācāms pēc 2, 3, 4 – daļīga taktsmēra apgūšanas. 6 – daļīgs taktsmērs satur 6. daļas, no kurām, pirmā - smagā, ceturtā – relatīvi smagā.

6 – daļīgam metram ir divi veidi: 6/4 MM ♩ un 6/8 MM ♪. Abi diriģējami pa 6 – daļīgo shēmu.

Pirmā daļa uz ↓, pati smagākā ar skaidru, noteiktu punktu. Otrā daļa pa pirmā mājiena ceļu, roka it kā atpūšas pēc pirmā mājiena. Trešais mājiens arī viegls, bet sagatavo ceturto

smago taktsdaļu, kurai atkal izteikts punkts. Piektajam mājienam tāda pati loma kā otrajam mājienam, pa ceturtā mājiena ceļu, 6. mājiens sagatavo atkal pirmo mājienu.

6/4 sastopamas episka rakstura dziesmās, vidējos un lēnos tempos. Raksturīgākais grupējums ♩♩♩♩. Lai nedublētos, tad labā roka rāda visas detaļas, kreisā roka ritmisko zīmējumu.

6/8 sastopamas dziesmās ar kustīgu tempu, vieglākā noskaņa. Diriģē tāpat, kā 6/4, pa sešdaļīgu shēmu, tikai kustības mazākas pēc apjoma, ar locītavas kustību.

Dinamika – subito forte, subito piano, sforzando.

II kursā jāmācās pāreja no vienas dinamikas otrā. Dinamiku subito diriģentam vienmēr jāsagatavo.

Tehniski izpildās – momentāla visa diriģēšanas aparāta pārstādīšana, no muskuļu sasprindzinātības uz atslābumu, no enerģiskām kustībām uz mazākām.

Lai piesaistītu kolektīva uzmanību diriģenti bieži maina diriģēšanas plakni, locītavas formu, piemēram, ja f ved augstā plaknē ar lielu amplitūdu, atklātu plaukstu, tad pie jaunās dinamikas (piano) rokas ātri nolaiž zemākā plaknē, saslēdzot plaukstu utt.

Skaņdarbi ar lēnu, vidēju tempu no pārejas p-f var pielietot daļas dalīšanu.

Sforzando nozīmē dinamikas pastiprināšanu (atsevišķa akorda vai skaņas).

Sf – negaidīta jaunas dinamikas parādīšanās. Tuvinās *subito f* un atšķiras ar īslaicīgo skanējumu. Arī tehniskā ziņā izpildījums kopīgs ar *subito f*., ar spilgti izteiktu punktu.

Izpildās ar abām rokām, parasti no augšas uz leju un priekšu, vienmēr liels pēc apjoma, rokas izstiepjas uz priekšu. Roku atbrīvošana pēc asā punkta ir galvenās grūtības sf izpildīšanā. Sf atkarīgs mūzikas rakstura, un frāzes attīstības. Dažreiz pasvītro dramatismu, citreiz pastiprina akcentu.

Akcenti, rindkopas.

Akcents – vienas skaņas izdalīšana. Akcenti var būt dažādi, atkarībā no mūzikas rakstura, dinamikas utt. Akcenti var būt cieti, smagi viegli utt. Akcents - stingrs punkts un ātrs atlēciens.

Taktsdaļas, kur akcenti vienmēr vadāmi ar aktīvām kustībām.

Grūtāk ja akcents ir uz nepilnas taktsdaļas ♩ ♪♪. Aktīvi radāms nevis pats akcents, bet iepriekšējais sagatavojums.

Sinkope – rādāma ar aktīvu noapaļotu kustību, pats raksturīgākais – atlēciens no punkta (tramplīns). Tas vajadzīgs lai sinkope izdalītos no lēzenās un ritmiskās pulsācijas, izskanētu spilgti un pārliecinoši.

Atsitiena augstākajā punktā izskan sinkope, kura jāaiztur, un seko īss, viegls sagatavošanās mājiens.

Par paužu izpildīšanu.

Pauze ir svarīgs izpausmes līdzeklis. Pauzei var būt trīs nozīmes:

1) kā pakāpeniska izgaišana;
2) lai saturētu iepriekšējo skanējumu;
3) lai pastiprinātu kāpinājumu.

Klusuma pauzes (kuras atdala), skanošās pauzes (kuras saista) un pasīvas pauzes (ar vieglu kustību, kad ar slēgtu plaukstu sasaista daļas).

"Augšas" vai "skanošās" pauzes it kā kāpina enerģiju, palielinās amplitūda un ļoti skaidri, aktīvi dodama uztakts, ka pauze nav atpūtas brīdis, bet ir skanējuma turpinājums. Pauzes vajag prast klausīties.

Kreisās un labās rokas funkcijas.

Diriģēšanā viens no galvenajiem uzdevumiem ir attīstīt abas rokas vienādā pakāpē un panākt pilnīgu roku neatkarību. Katrai rokai jāizpilda savas funkcijas. Labā roka – taktsdaļas, kreisā – dinamiskās nianses, iekritieni, ritmiskais zīmējums utt. Labā ar pratu, kreisā no sirds, labā – zīmē kontūras, kreisā – iekrāso, izdaiļo. Bet vienmēr vienai rokai jāzina, ko dara otra.

Labā roka organizē visu diriģēšanas procesu:

- atzīmē dziesmas taktsmēru;
- nosaka tempu;
- vada instrumentālo pavadījumu.

Kreisā roka palīdz labajai, bet galvenais:

- dinamiskās nianses, frāzējums;
- balsu iestāšanās, akcenti;
- ritmiskais zīmējums.

Diriģēšanas procesā rokas var mainīt funkcijas, it sevišķi *a cappella* dziesmās. Dziesmās ar instrumentālu pavadījumu šis princips saglabājas stingrāk, jo pavadījumu ved labā roka. Apmācības sākumā paskaidrojuma un vingrinājuma kreisās rokas patstāvība izturētās skaņās: 𝅝; 𝅗𝅥; ♩; ♩; ♪. Šeit apgūstami dažādi ritmiski vingrinājumi, kur labā roka taktē, kreisā roka atzīmē ritmisko zīmējumu.

Dzirdes attīstīšana un galvenās darba metodes *a cappella* dziesmās.

Diriģentam viens no galvenajiem uzdevumiem ir DZIRDES ATTĪSTĪŠANA. To dara solfedžo, kora partitūras lasīšanas stundās. Arī specializētajās stundās jānodarbojas ar dzirdes izkopšanu visa mācību gada garumā.

Diriģentam ir jābūt apveltītam ar tā saukto "vokālo kora dzirdi". Tā palīdz vienlaicīgi saklausīt vairākas balsis, ātri orientēties daudzbalsīga skanējumā, uztver mazākās novirzes intonācijā horizontāli (viena balss) un vertikāli (vairākas balsis). Ar vokālo dzirdi diriģents atrod katras balss vajadzīgo tembrālo nokrāsu. Diriģents ar attīstītu iekšējo patur atmiņā (vairāk) dzirdētu vai pēc notīm lasītu mūziku. Diriģents domās stādās sev priekšā melodiju, harmoniju, skaņdarba faktūru, tembrus, instrumentāciju utt. Iekšējā dzirde attīstās tikai to sistemātiski vingrinot. Daži piemēri:

- ✓ vispirms izpildīt atsevišķu skaņu pēc atmiņas. No I kursa jau jālieto kamertonis, lai "a" vai "c" pēc iespējas biežāk skanētu, līdz kamēr audzēknis pats dzird kamertoni "a" no kura var viegli atrast vajadzīgo tonalitāti.
- ✓ Ar iekšējo dzirdi iemācīties dzirdēt vienas balss melodiju. Jādiriģē vienbalsīga dziesma, bez pavadījuma, mainot melodijas dziedāšanu ar balsi un domās. Ja I kursā intonāciju pārbauda pēc klavierēm, tad vēlākos kursos tikai pēc kamertoņa.
- ✓ Nākošais etaps, dzirdēt vairākas balsis. Diriģēšanas laikā dzied vienas vai otras balss partiju, mainot dziedāšanu "pie sevis" ar dziedāšanu balsī. Tāpat vingrināties III u IV kursā, tikai trīsbalsīgās un četrbalsīgās dziesmās.

Sarežģītāka ir harmoniskās dzirdes attīstība. Diriģents diriģē klusējot, balstoties uz iekšējo dzirdi un ar balsi izdzied frāžu, teikumu sākumu un beigu akordus. Vēlāk jebkuru akordu partitūrā, it sevišķi pie jaunas tonalitātes parādīšanās.

Īpaši noderīga ir kora klausīšanās ar partitūru rokās. Ar to jānodarbojas ar kora klasē, kora literatūrā, individuāli. Strādājot pie iekšējās dzirdes attīstīšanas, ieteicams ņemt skaņdarbus bez pavadījuma. Vienkāršus skaņdarbus pēc formas, harmoniska plāna un nelielus pēc apjoma. Vislabāk viena, divas tautasdziesmas I, II kursā, trīs, četras dziesmas vecākajos kursos.

Daži vingrinājumi harmoniskās dzirdes attīstībai:

- ✓ vingrināties pašam dziedot sevi pavadīt uz instrumenta, vienu balsi atsevišķi, tad otru;
- ✓ stāvot nodiriģēt ar kreiso roku pirmo balsi, otro balsi ar labo roku. Vienlaicīgi ar otro roku spēlēt šo balsi uz klavierēm;
- ✓ apgūt četrbalsīgas dziesmas partitūru, mācīties dziedat (vienlaicīgi ar spēlēšanu) balsis, piemēram, basa balsi:
  - ➢ spēlē visas balsis, dzied basu;
  - ➢ spēlē augšējās trīs balsis, dzied basu;
  - ➢ tad, spēlējot soprānu, dzied altu;
  - ➢ jau divbalsīgi spēlējot tenoru, dzied basu, otrā roka klauvē metru, pēc tam taktē taktsfigūru, dziedot basu;
  - ➢ vokāli izteiksmīgi izdzied basa partiju (bez spēlēšanas). Tāpat strādāt pie pārējām balsīm.